

Quo vadis „õigus olla unustatud“?

Kärt Salumaa-Lepik

SEB Panga andmekaitse spetsialist, TTÜ doktorant

Õigus olla unustatud ehk teisisõnu õigus andmete kustutamisele on andmekaitseõiguse üks tähelepanuväärsemaid nähtusi. Euroopa Kohtus aastal 2014 ellu toodud (kohtuasi C-131/12)¹ põhimõte ja hiljem isikuandmete kaitse üldmääruse² artiklis 17 sõnaselgelt sätestatult pole küsimused selle õiguse kohaldamise ümber jätkuvalt ammendunud. Käesolev artikkel analüüsib sellega seonduvaid viimaseid suundumusi ning annab ülevaate sellest, kuhu need 2020. aasta alguseks jõudnud on.

Õiguse olla unustatud eelkäija leiab isikuandmete kaitse üldmäärusele eelnenud direktiivi 95/46/EÜ artiklist 12b.³ See nägi ette, et andmesubjektil ehk sellel inimesel, kelle isikuandmeid töödeldakse, on õigus nõuda selliste andmete parandamist, kustutamist või sulgemist, mille töötlemine ei ole kooskõlas direktiivi sätetega, eelkõige seetõttu, et andmed on ebatäielikud või ebaõiged. Selle õiguse eesmärk õiguskaitsevahendina on kaitsta andmesubjekti olukorras, kus tema isikuandmeid töödeldakse ebaõiglaselt ja õigusvastaselt. Ka uus isikuandmete kaitse üldmäärus sätestab artiklis 17 õiguse andmete kustutamisele („õigus olla unustatud“), mille sisuks on andmesubjekti õigus oma isikuandmete kustutamisele ja nende töötlemise lõpetamisele eelkõige siis, kui isikuandmed ei ole enam vajalikud eesmärkidel, mille jaoks need koguti või neid muul viisil töödeldi, kui andmesubjekt on töötlemisele antud nõusoleku tagasi võtnud või kui ta on vastu oma isikuandmete töötlemisele või kui nende isikuandmete töötlemine muul viisil ei vasta uue isikuandmete kaitse üldmääruse nõuetele. Väärrib mainimist, et andmete kustutusõigus ei ole absoluutne õigus – õiguse igakordne kohaldamine nõuab andmetöötlejalt analüüsimist ning kaalumist, et mitte piirata teiste isikute sõna- ja teabevabaduse õiguse teostamist. Niisiis nõuab kustutusõiguse korrektne kohaldamine täpsust, konkreetsust ja oskust leida tasakaal teiste kohalduvate õigustega.

Kui kirjeldada andmetöötlust 21. sajandi infoühiskonnas, on võimalik nentida, et vaatepilt on kirju: jätkuvalt töödeldakse isikuandmeid paberile kirjapanduna, samas on võimalik isikuandmeid töödelda ka mitmeid teisi tehnoloogiaid, mh pilvandmetöötlust kasutades. Viimane kirjeldab olukorda, kus kasutaja salvestab, varundab või töötleb andmeid kaugarvutis (serveris), millele kasutajal on interneti vahendusel juurdepääs spetsiaalse tarkvara abil. Tarkvara kasutusliideseks on üldjuhul veebilehitseja.⁴ Andmetöötlusviiside rohkus on tekitanud küsimusi ja vaidlusi selle üle, kui avarad peaksid andmesubjektil olema võimalused

---

¹ Euroopa Kohtu 13.05.2014 otsus nr [C-131/12](#), Google Spain SL ja Google Inc. vs. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) [2016/679](#) füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv [95/46/EÜ](#) üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta.

⁴ Andmekaitse Inspeksioon. [Pilvandmetöötlus](#). (12.10.2019)

kasutada õigust olla unustatud ja kustutada oma andmed. Infoühiskonnas süvenenud muutused on üha rohkem aidanud kaasa sellise olukorra tekkimisele, kus andmeid, sh isikuandmeid, töödeldakse järjest suuremas mahus digitaalselt. Seega on käesolevas artiklis äärmiselt asjakohane ja aktuaalne kirjeldada neid õiguslikke muutusi, mis seonduvad võimalusega andmeid kustutada, et tagada põhiõiguste tasakaal ning vältida ülemäärast riivet füüsiliste isikute eraelu puutumatusele.

Pole ilmselt juhus, et viimaste aastate paar suuremat andmekaitsealast kohtukaasust seoses õigusega olla unustatud seonduvad tehnoloogiagigandi Google'iga. Google'i otsimootor on üks maailma populaarsemaid interneti otsimootoreid, mille kaudu on võimalik ligi pääseda väga suurele hulgale informatsioonile, sh isikuandmetele. Seega pole ilmselt väga üllatav, miks õigusega olla unustatud seonduvad suuremad kohtuasjad on just Google'i otsimootoriga seotud.

Kui 2014. aastal pidi Google Euroopa Kohtu otsuse tõttu kohtuasjas C-131/12 kiiresti arendusvajadusi analüüsima ja ellu viima hakkama, et lasta teenusekasutajatel otsimootorist oma andmeid eemaldada, siis 2019. aasta sügisel avaldatud uus kohtuotsus C-507/17⁵ tõi ettevõttele kergendustunde ja teadmise, et nende senine praktika võib jätkuda. Siinkohal on oluline mainida, et kohtuasjast C-131/12 alguse saanud otsimootorite kustutamispriktikad hõlmavad vaid otsitulemuste hulgast veebilinkide eemaldamist (ingl *de-linking*), mitte veebilehtede ega nende sisu kustutamist. Seega kui inimene soovib, et veebilehelt kustutataks ebasoovitav info, tuleb pöörata nõue mitte otsimootorile, näiteks Google'ile, vaid veebilehe omanikule või haldajale. Kohtuasjaga C-131/12 loodi andmesubjektidele võimalus, et kolmandad isikud ei leia otsimootorist ebasoovitavat infot lihtsa vaevaga.

Märgiline kohtuasi C-507/17 andis õiguse kohta olla unustatud arusaamise ja selgema tähenduse sellele õigusele kohalduvate geograafiliste piirangute kohta. Selle kohtuasja keskmes lasus küsimus, kas Google (ja pärast kohtuotsuse jõustumist ka kõik teised samasuguses olukorras olevad otsimootori teenuse pakkujad, kes tegutsevad Euroopa Liidu jurisdiktsiooni piires) peaks olema kohustatud kohaldama õigust olla unustatud kogu maailmas või eemaldama õigustatud taotluse saamise korral andmesubjekti nõudmisel veebilingid otsimootori tulemuste hulgast ainult Euroopa otsimootorites (nt google.ee, google.fi või google.lv).

Küsimus kerkis, kui Prantsusmaa andmekaitse järelevalveasutus (CNIL) kohustas 2015. aastal Google'it otsimootori tulemustest eemaldama andmekaitsenormide kohaselt andmesubjektide kohta käivat neid kahjustavat või valet teavet ülemaailmselt, kuna CNIL-i hinnangul tulnuks rakendada tõhusa meetmena just ülemaailmselt, mitte geograafiliselt Euroopa Liidu põhist lähenemismetoodikat. Google CNIL-i ettekirjutusega ei nõustunud ning keeldus seda täies mahus täitmast, seejärel määras CNIL Google'ile 100 000 euro suuruse trahvi. Seejärel vaidlustas Google trahviotsuse, kuna Google'i seisukoht oli, et kui nad rahuldavad taotluse

---

⁵ Euroopa Kohtu 24.09.2019 otsus nr [C-507/17](#), Google LLC vs. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL).

otsimootori tulemustes nõutud veebilinkide eemaldamiseks, keeldub Google neid veebilinke siiski eemaldamast oma otsimootori domeeninime kõigil laienditel (sh väljaspool Euroopa Liitu, kogu maailmas).

Kohtuasja C-507/17 punktides 36 ja 37 seisab, et Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu (Conseil d'État) on kohtuasjas varem märkinud, et Google'i hallataval otsimootoril on geograafiliste laiendite tõttu mitu domeeninime, et kohandada kuvatavad tulemused nende riikide eripäraga – eriti keelelise eripäraga –, kus see äriühing tegutseb. Kui otsing tehakse aadressilt google.com, suunab Google selle otsingu üldjuhul automaatselt domeeninimele, mis vastab riigile, kus see otsing internetikasutaja IP-aadressi tuvastamise põhjal loetakse olevat tehtud. Internetikasutaja võib olenemata oma asukohast teha siiski vabalt otsinguid ka otsimootori teiste domeeninimede kaudu. Kuigi tulemused võivad erineda olenevalt domeeninimest, millel otsing tehakse, on selge, et otsingule vastuseks kuvatavad lingid pärinevad ühtsetest andmebaasidest ja on ühtse indekseerimistöö tulemus. Conseil d'État leidis kokkuvõttes, et kõnealusel juhul töödeldakse isikuandmeid Google'i hallatava otsimootoriga ühes tema tegevuskohtadest, Google France'is, mis asub Prantsusmaa territooriumil, mistõttu kohaldub selles kaasuses Prantsuse õigus (sh Prantsuse andmekaitseõigus koos andmesubjekti õigusega olla unustatud).

Google'i esindajad väitsid oma vastulauses, et vaidlusaluseid veebilinke ei tuleks ilma geograafiliste piiranguteta eemaldada kõigilt tema otsimootori domeeninimedelt. Lisaks oli Google seisukohal, et CNIL on eiranud rahvusvahelises avalikus õiguses tunnustatud viisakuse ja mittesekkumise põhimõtteid ning ebaproportsionaalselt riivanud eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 11 tagatud sõna-, teabe-, kommunikatsiooni- ja ajakirjandusvabadust.⁶

Selle vaidluse pinnalt esitati Euroopa Kohtule kolm eelotsuse küsimust.⁷

1. Kas õigust linkide eemaldamisele, nagu Euroopa Kohus on seda tunnustanud oma 13. mai 2014. aasta otsuses C-131/12, tuleb tõlgendada nii, et kui otsimootori haldaja rahuldab taotluse linkide eemaldamiseks, on ta kohustatud need eemaldama oma otsimootori kõigilt domeeninimedelt nii, et vaidlusaluseid linke ei kuvata enam, olenemata kohast, kus otsing taotleja nimega tehakse, sealhulgas väljaspool direktiivi 95/46 (vaidluse ajal kehtinud ja isikuandmete kaitse üldmäärusele eelnenud andmekaitse direktiiv) territoriaalset kohaldamisala?
2. Kas juhul, kui vastus esimesele küsimusele on eitav, tuleb õigust linkide eemaldamisele tõlgendada nii, et kui otsimootori haldaja rahuldab taotluse linkide eemaldamiseks, on ta kohustatud eemaldama vaidlusalused lingid üksnes tulemustest, mis kuvatakse selle otsingu tagajärjel, mis tehakse taotleja nimega selle domeeninime kaudu, mis vastab riigile, kus taotlus loetakse olevat esitatud, või üldisemalt otsimootori nende

---

⁶ [Euroopa Liidu põhiõiguste harta](#).

⁷ Artikli autor on teksti ladususe huvides sõnastust veidi lihtsustanud.

domeeninimede kaudu, mis vastavad selle otsimootori kõikide [...] liikmesriikide riigipõhiste laienditele?

3. Kas lisaks teises küsimuses nimetatud kohustusele tuleb õigust linkide eemaldamisele tõlgendada nii, et otsimootori haldaja, kes rahuldab taotluse linkide eemaldamiseks, on kohustatud nn geoblokeeringu meetodil IP-aadressi põhjal, mis loetakse asuvaks linkide eemaldamise õiguse omaja elukohariigis, eemaldama tema nimega tehtud otsingu tagajärjel saadud vaidlusalused tulemused või isegi üldisemalt IP-aadressi põhjal, mis loetakse asuvaks ühes liikmesriikidest, mille suhtes kohaldatakse direktiivi 95/46, ning seda olenemata domeeninimest, mida kasutab internetikasutaja, kes päringu teeb?

Euroopa Kohus analüüsis talle esitatud küsimusi (paljuski ka varasema samas valdkonnas tehtud lahendi C-131/12 valguses) ning jõudis mitmete oluliste järeldusteni. Eriti tasub välja tuua, et kuigi kõnealune vaidlus CNIL-i ja Google'i vahel sai Prantsusmaal alguse ajal, kui uut isikuandmete kaitse üldmäärust veel ei kohaldata, siis Euroopa Kohus käsitles oma analüüsis esitatud küsimusi nii lähtuvalt uuele isikuandmete kaitse üldmäärusele eelnenud direktiivist 95/46 kui ka uuest isikuandmete kaitse üldmäärusest, tagamaks, et Euroopa Kohtu vastustest on eelotsusetaotluse esitanud kohtule igal juhul kasu (kohtuotsuse p 41).

Euroopa Kohus leidis, et kaasus kuulub Euroopa Liidu õiguse kohaldamisalasse (kohtuotsuse p 52), kuid eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuste eesmärk on kindlaks määrata, millise territoriaalse ulatusega peab linkide eemaldamine niisuguses olukorras olema (kohtuotsuse p 53), lisades kohe ka, et Euroopa Liidus kehtivate õigusaktide eesmärk on tagada isikuandmete kõrgetasemeline kaitse kogu liidus (kohtuotsuse p 54). Euroopa Kohus nõustus CNIL-i seisukohaga, et veebilinkide eemaldamine kõigist Google'i otsimootori versioonidest on tõepoolest kõige sobilikum viis taotletud eesmärgi parimaks saavutamiseks (kohtuotsuse p 55). Samas tõi Euroopa Kohus esile, et internet on piirideta ülemaailmne võrk (kohtuotsuse p 56), ning rõhutas, et paljud kolmandad Euroopa Liidu välised riigid ei tunne õigust linkide eemaldamisele (õigust olla unustatud) või on neil selle õiguse suhtes teistsugune lähenemisviis. Lisaks pole õigus isikuandmete kaitsele absoluutne õigus, vaid seda tuleb käsitada, lähtudes selle ülesandest ühiskonnas, ning kaaluda võrreldes muude põhiõigustega vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele (kohtuotsuse p 60). Euroopa Kohus tõi ka välja, et andmekaitse normide sõnastusest pole võimalik välja lugeda seadusandja soovi omistada kohalduvatele andmekaitseõiguse sätetele sellist tunnustatud ulatust, mis kõnealuse kaasuse kontekstis väljuks liikmesriikide territooriumilt (kohtuotsuse punkt 62). Väga olulise järeldusena tõi Euroopa Kohus kohtuotsuse punktis 64 välja, et praeguses olukorras ei ole sellisel otsimootori haldajal nagu Google, kes rahuldab andmesubjekti taotluse linkide eemaldamiseks – tehes seda vajaduse korral liikmesriigi järelevalveasutuse või kohtu ettekirjutuse alusel –, liidu õigusest tulenevat kohustust eemaldada veebilinke kõigist otsimootori versioonidest.

Seoses esitatud küsimusega, kas veebilingid tuleb eemaldada liikmesriikidele vastavatest otsimootori versioonidest või ainult sellest versioonist, mis vastab eemaldamise taotleja

elukoha liikmesriigile, leidis Euroopa Kohus, et vastus on kehtestada andmekaitse uued eeskirjad koos uue isikuandmete kaitse üldmäärusega, mis on vahetult kohaldatav kõikides liikmesriikides. Selle eesmärk – nagu on rõhutatud uue isikuandmete kaitse üldmääruse 2016/679 põhjenduses 10 – tagada järjekindel ja kõrgetasemeline kaitse kogu liidus ning kõrvaldada takistused andmete liikumisel liidus, et kõnealune eemaldamine peaks üldjuhul toimuma kõigis liikmesriikides (kohtuotsuse p 66). Seega tuleks veebilinkide eemaldamisel arvesse võtta Euroopa Liitu kui tervikut ning kohaldada ka vastavaid meetmeid Euroopa Liidu õiguse kohaldamise piirides.

Siiski rõhutab Euroopa Kohus otsuse punktis 72 ka seda, et kuigi kehtiv liidu õigus ei nõua, et kui linkide eemaldamise taotlus rahuldatakse, tuleb need eemaldada kõigist asjaomase otsimootori versioonidest, ei ole see liidu õiguse kohaselt ka keelatud. Euroopa Kohus rõhutab otsuse punktis 72 ka seda, et eeltoodust tulenevalt jääb liikmesriigi järelevalveasutusele või kohtule pädevus põhiõiguste kaitse riigisiseseid standardeid silmas pidades kaaluda ühelt poolt andmesubjekti õigust eraelu puutumatusel ja tema isikuandmete kaitsele ning teiselt poolt õigust teabevabadusele. Kaalumise tulemusel tuleb vajaduse korral kohustada otsimootori haldajat eemaldama lingid kõigist otsimootori versioonidest.

Euroopa Kohus vastas kohtuasjas C-507/17 talle esitatud küsimustele kokkuvõtlikult, et kui otsimootori haldaja rahuldab taotluse linkide eemaldamiseks, ei ole ta kohustatud eemaldama linke kõigist oma otsimootori versioonidest, vaid selle versioonidest, mis vastavad kõigile liikmesriikidele. Seda vajaduse korral koos meetmetega, mis vastavad seadusest tulenevatele nõuetele ja võimaldavad samal ajal tõhusalt takistada internetikasutajatel, kes teevad andmesubjekti nimega otsingu mõnes liikmesriigis, pääseda selle otsingu tagajärjel kuvatava tulemuste loetelu kaudu ligi taotluse esemeks olevatele linkidele, või vähemalt tõsiselt pärssima nende tahet seda teha (kohtuasja punkt 73). Seega otsustas Euroopa Kohus, et Google ei ole kohustatud kohaldama õigust olla unustatud ülemaailmselt, vaid õigustatud taotluse saamise korral eemaldama veebilinkid otsingutulemuste hulgast ainult liikmesriikide otsimootorites.

Kriitikutel on siinkohal võimalus nuriseda ja konstateerida, et sellise kohtuotsuse taustal pole õigusel olla unustatud võimalik oma täit eesmärki saavutada, kuna väljaspool Euroopa Liidu jurisdiktsiooni on sel õigusel piiratud mõjuala. Samas ei läinud selle kohtuotsuse taustal täide ka nende ekspertide kartused, kes nägid võimalust õiguse mõjuala meelevaldselt laiendada. Seega võib öelda, et Euroopa Kohus lähtus otsuse langetamisel adekvaatselt Euroopa Liidu õigusest ning ka mõistlikkuse printsiibist, kuna väljaspool Euroopa Liidu mõjuala oleks väga keeruline Euroopa Liidu õiguse kohaldamist tagada.

Internet on meedium, mis 21. sajandi infoühiskonnas ühendab väga paljusid inimesi ning loob võimaluse kiireks suhtlemiseks üle kogu maailma. Samas tuleb küberruumis teenuste pakkujatel arvestada ka eri jurisdiktsioonide ning nende mõjuulatusega. Kohtuasi C-507/17 tõi selgust õiguse olla unustatud territoriaalse kohaldamise küsimusse, mis oli pärast 2014. aasta kohtuasja C-131/12 jäänud mõneti lahtiseks. Käesoleva artikli autor leiab, et lähiaastatel on võimalikud veel mitmed samasugused kohtuasjad, mis pälvivad laia kõneainet ja meedia

tähelepanu, kuna mida rohkem infot inimeste kohta küberruumi tekib, seda suuremad on ka võimalused analoogsete vaidluste tekkeks. Seniks aga on hea mõelda, et vähemalt Euroopa Liidus kehtib õigus olla unustatud.